

Dr Aleksandar JAZIĆ¹

Mr Miloš JONČIĆ²

PITANJE POLOŽAJA NACIONALNIH MANJINA U ODNOSIMA SRBIJE I NJENIH ISTOČNIH I ZAPADNIH SUSEDA³

ABSTRACT

The question of regulating the position of national minorities is an important place in relations between Serbia and its neighbors. This question often burden cooperation in other areas and countries in the region are interested in improving the position of national minorities. Another reason is the stability of the region which determines its further integration into the European Union. Serbian Constitution guarantees all civil rights to national minorities. Serbia insists that the same rights are guaranteed to members of the Serbian minority in neighboring countries. In Romania, the Serbian community, unlike Bulgaria, is very numerous, but Serbia is equally interested in preserving the identity of Serbian minorities in these two countries. In the relations between Serbia and the two former Yugoslav republics, Slovenia and Croatia, the question of minorities,

---

¹ Istraživač-saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.

² Rad predstavlja deo naučnog projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolitički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti“, finansiranog od strane Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja Vlade Republike Srbije (evidencioni broj: 179029), a realizuje se u Institutu za međunarodnu politiku i privredu u periodu od 2011. do 2014. godine.

³ Videti: „Zakon o ratifikaciji Sporazuma između Savezne Vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Rumunije o saradnji u oblasti zaštite nacionalnih manjina“, *Službeni list SCG – Međunarodni ugovori*, br. 14/2004, čl. 11.

because of the war past, is often imposed as an obstacle to resolving individual issues. Today, this question have key importance in maintaining stable relations. In all these countries, Serbia supports the work of different organizations whose goal is to preserve the identity of Serbian minority. Also, there is regular contact between the competent institutions of the Republic of Serbia and neighboring countries in order to improve the lives of minority communities in our country. This creates the preconditions of stable relations and further cooperation in the region.

Key words: protection of minorities, minority rights, civil rights, Republic of Serbia, former Yugoslavia, international relations, regional cooperation, regional relations.

Uvod

Područje Balkana je karakteristično zbog velikog broja nacionalnih manjina u svim zemljama. To je redovna stavka u razgovorima političkih predstavnika iz ovog regiona na bilateralnom ili multilateralnom nivou. Pitanje položaja nacionalnih manjina često opterećuje međusobne odnose država, naročito ako su u pitanju države koje su u prethodnom periodu bile u ratnom sukobu ili indirektno učestvovala u ratu. Sa druge strane, povoljno regulisanje položaja nacionalnih manjina može biti pozitivna tačka saradnje dve ili više država, kao i osnova za dalji razvoj te saradnje.

Srpska zajednica u Rumuniji i položaj Rumuna u Srbiji

Status rumunske nacionalne manjine u Srbiji regulisan je u skladu sa evropskim standardima, a na isti način je rešen položaj Srba u Rumuniji. Sporazum o zaštiti manjina, potpisan 2004. godine, u članu 11. predvideo je stvaranje Međuvladine mešovite komisije za nacionalne manjine.⁴ Komisija je sastavljena od predstavnika državnih institucija dve zemlje u čijoj je nadležnosti ostvarivanje manjinskih prava. U Komisiju su uključeni i predstavnici rumunske nacionalne manjine u Srbiji i srpske nacionalne manjine u Rumuniji. Prvi sastanak Komisije održan je 23. novembra 2009. u Bukureštu.⁵ Navedeni Sporazum je dobar okvir za dalje unapređenje položaja manjina, kao i jačanje njihovog nacionalnog i kulturnog identiteta.

---

⁴ Videti: „Održana prva sednica Međuvladine mešovite komisije Srbije i Rumunije”, Vlada Republike Srbije, Internet: <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=121681>, 29/10/2011.

⁵ Videti: „Srbi u Rumuniji prema popisu stanovništva i stanova 2002. godine”, Savez Srba u Rumuniji, Internet: <http://savezsrba.ro/srbi-u-rumuniji/statisticki-podaci/>, 28/10/2011.

Prema popisu stanovništva iz 2002. godine, Rumunija je imala oko 22 miliona stanovnika, od čega je većinsko stanovništvo činilo oko 89%. U odnosu na ostale manjinske nacionalne zajednice Srbi se po brojnosti nalaze na osmom mestu sa oko 23.000 stanovnika. Ovaj broj svedoči o smanjivanju broja pripadnika srpske nacionalne manjine u Rumuniji, koja je sredinom XX veka brojala oko 46.000 ljudi. Ipak, treba naglasiti da je od popisa održanog 1992. godine broj stanovnika u Rumuniji smanjen za 1,1 milion, što je oko 4,8% od ukupnog broja stanovnika. Srbi u Rumuniji najviše su koncentrisani u Banatu, gde živi oko 96% od ukupnog broja. Četiri županije u rumunskom Banatu u kojima živi najveći deo Srba su Tamiš (13273), Karaš-Severin (6082), Arad (1217) i Mehedinc (1178). Na teritoriji Banata ukupan broj gradova i mesta u kojima žive Srbi iznosi 56. U glavnom gradu Rumunije, Bukureštu, postoji srpska zajednica od 324 ljudi. Najveći problem Srba u Banatu je udaljenost mesta u kojima žive, pa su otežane komunikacije i organizacija kulturnih aktivnosti u cilju očuvanja nacionalnog identiteta. Takva situacija dodatno olakšava proces asimilacije Srba u većinsko rumunsko stanovništvo.⁶

Sve nacionalne zajednice u Rumuniji organizovane imaju svoje nacionalne organizacije, koje su registrovane kao pravna lica. Ove organizacije upravljaju se u skladu sa svojim statutom i imaju određen broj podružnica širom Rumunije. Svaka organizacije ima svoje simbole i učestvuje na izborima na isti način kao i političke stranke. U odnosu na političke stranke, organizacije nacionalnih zajednica imaju povlašćeniji položaj, jer mogu steći mesto u Parlamentu pod značajno povoljnijim uslovima. Najznačajnija organizacija srpske nacionalne manjine jer Savez Srba u Rumuniji, formiran 1997. godine nakon rasformiranja Demokratskog saveza Srba i Karaševaka u Rumuniji. Savez Srba u Rumuniji ima sedište u Temišvaru i izdaje svoje glasilo. Ovaj savez ima poslanika u Poslaničkom domu, predstavnike u Savetu nacionalnih manjina i opštinskim upravama.⁷

U Rumuniji ima jedanaest srpskih četvorogodišnjih i dve osmogodišnje škole, a u Temišvaru postoji Srpska teoretska gimnazija „Dositej Obradović. U Bukureštu i Temišvaru postoje dve katedre za srpski jezik i književnost.⁸ Kada je reč o medijskoj sferi, na teritoriji Rumunije postoji više publikacija

---

⁶ Videti: Stevan Bugarski, „Nacionalne manjine u Rumuniji”, u: Vojislav Stanovčić (ur.), *Položaj i identitet srpske manjine u Jugoistočnoj i Centralnoj Evropi*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 2005, str. 250-251; 254.

⁷ Videti: „Srpsko obrazovanje u Rumuniji”, Savez Srba u Rumuniji, Internet: <http://savezsrba.ro/srbi-u-rumuniji/srpske-skole-u-rumuniji/>, 28/10/2011.

⁸ Videti: Stevan Bugarski, „Nacionalne manjine u Rumuniji”, u: Vojislav Stanovčić (ur.), *Položaj i identitet srpske manjine u Jugoistočnoj i Centralnoj Evropi*, op. cit, str. 256–257.

koje izlaze na jezicima nacionalnih manjina, a finansira ih država. Glasila na srpskom jeziku su „Naša reč“ i „Književni život“, koje uređuje i objavljuje Savez Srba u Rumuniji. Radio kanali širom Rumunije emituju svoje programe na jezicima nacionalnim manjina, a programi na srpskom jeziku emituju se svakodnevno u Bukureštu i Temišvaru.⁹

U Srbiji živi oko 35 000 pripadnika rumunske nacionalne manjine, a od tog broja skoro 90% živi u Istočnom Banatu. U AP Vojvodini, odnosno u Novom Sadu, Zrenjaninu i Vršcu, postoje brojne kulturne institucije od kojih su najvažnije Zavod za kulturu Rumuna i Institut za rumunsku književnost, a prisutan je i određen broj nevladinih organizacija.¹⁰ U većini mesta koje nastanjuje u AP Vojvodini, rumunska nacionalna manjina ima verske objekte koji su u sastavu Rumunske pravoslavne crkve, a u Vršcu se nalazi vikarijat i episkopija. Bogoslužjenja se, takođe, vrše na rumunskom jeziku. Navedenu vršačku episkopiju Srpska pravoslavna crkva nije priznala, što u određenoj meri negativno utiče na povoljan položaj rumunske zajednice u AP Vojvodini.

Tokom posete Kladovu, u avgustu 2009. godine, predsednik Republike Rumunije, Traian Basesku (Traian Bănescu), izneo je mišljenje da je neophodno otvaranje dijaloga sa Srbijom o rumunskoj nacionalnoj manjini i Rumunskoj pravoslavnoj crkvi. Cilj dijaloga, prema Baseskuu, treba da rezultira dodeli istih prava koje srpska nacionalna manjina uživa u Rumuniji.¹¹

Položaj Rumuna u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini je u potpunosti adekvatno regulisan. U Statutu AP Vojvodine, koji je usvojen 2009. godine, u članu 26. rumunski jezik se navodi kao jedan od šest zvaničnih jezika u pokrajini.¹² Pored ostalog, novi statut štiti postojeća, odnosno stečena, prava manjinskih zajednica, zabranjuje diskriminaciju na osnovu nacionalne pripadnosti i garantuje proporcionalnu zastupljenost zajednica na nivou AP Vojvodine. Statut garantuje punu autonomiju nacionalnih zajednica, pa samim tim i rumunske, preko izabраниh nacionalnih saveta na pokrajinskom nivou vlasti.

---

⁹ Videti: Miroslava Pudar, „Standardi su podignuti“, *Dnevni list Danas*, Internet: http://www.danas.rs/dodaci/vikend/plave_strane/standardi_su_podignuti.45.html?news_id=200132, 27/10/2011.

¹⁰ Videti: „Basesku: Branićemo stav da je Kosovo deo Srbije“, 08. avgust 2009, *Radio-televizija Vojvodine*, Internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/evropa/vest_141520.html, 29/10/2011.

¹¹ Videti: „Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine“, *Službeni list APV*, br. 17/09, Novi Sad, 14. decembar 2009, čl. 26.

¹² Videti: „Obrazovanje i nauka“, Pokrajinski sekretarijat za privredu, Internet: http://www.spriv.vojvodina.gov.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=55&Itemid=62&lang=yu, 27/10/ 2011.

Rumunima je omogućeno da se na teritoriji AP Vojvodina školuju na maternjem jeziku. Univerzitet u Novom Sadu ima programe na rumunskom jeziku, pa je pripadnicima rumunske nacionalne manjine omogućeno da se na svim obrazovnim nivoima školuju na svom jeziku.¹³ Ista pravila važe i kada se govori o predškolskim ustanovama.¹⁴ Na kanalima Radio-televizije Vojvodine rumunskoj nacionalnoj manjini je obezbeđen program na maternjem jeziku. Pored Radija Novi Sad, postoje brojne lokalne radio stanice koje emituju program na rumunskom jeziku.¹⁵ Nedeljnik *Libertatea* (*Libertatea*) izlazi u Pančevu na rumunskom jeziku još od 1945. godine.¹⁶

Važno je napomenuti, kada je reč o Rumunima i Vlasima u Republici Srbiji da postoje dva različita tumačenja njihovog etnonacionalnog određenja. Sa jedne strane, postoje tumačenja da je reč o jednoj etnonacionalnoj grupaciji, koja je pak tokom istorije bila podeljena u okviru dve imperije – u nekadašnjoj Otomanskoj carevini (u Istočnoj Srbiji) i Habsburškoj monarhiji (u Banatu). Ova tumačenja podupire i susedna Republika Rumunija, kao matična država rumunskog naroda. Međutim, u okviru vlaške etničke zajednice u Srbiji postoje i tendencije da se potvrdi puna osobenost ove zajednice kako u odnosu na etničke Rumune, tako i u odnosu prema dominantnom stanovništvu – Srbima. Slična situacija je i sa oko 10.500 Vlaha koji žive u susednoj Republici Bugarskoj i to uglavnom u okolini grada Vidina i priobalju Dunava uz granicu sa Republikom Rumunijom.

Savezna skupština Savezne Republike Jugoslavije usvojila je 2002. godine Zakon o položaju manjina, kojim je omogućeno osnivanje nacionalnih saveta manjinskih zajednica. Velika ovlašćenja kojima raspolažu nacionalni saveti garantuju zaštitu manjinskih prava na teritoriji Republike Srbije.¹⁷ Sedište

---

¹³ Videti: „Obrazovanje u AP Vojvodini“, Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice, Internet: http://www.obrazovanje.vojvodina.gov.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=9%3Aobrazovanje-u-ap-vojvodini&catid=3%3Aobrazovanje&Itemid=11&lang=srl, 27/10/2011.

¹⁴ Videti: „Organizacija: RTV, Radio Novi Sad i Televizija Novi Sad“, *Radio-televizija Vojvodine*, Internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/rtv/organizacija, 27/10/2011.

¹⁵ Videti: „Libertatea proslavila 65 godina“, *Radio-televizija Pančevo*, 30. maj 2010, Internet: <http://www.rtvpancevo.rs/Vesti/Lokal/65-godina-qlibertateeq.html>, 27/10/2011.

¹⁶ Videti: Snežana Ilić, „Zakonsko regulisanje položaja nacionalnih manjina u Srbiji i njihova implementacija“, Evropska agencija za rekonstrukciju: Nacionalne manjine u Srednjobanatskom okrugu i Timiškoj županiji – standardi i unapređenje praksi, Internet: http://www.susedski2007.cdcs.org.rs/index_files/Page898.htm, 29/10/2011.

¹⁷ Videti: Marko Albinović, „Vlasi istočne Srbije – od asimilacije do rumunizacije“, *Politika*, Internet: <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Vlasi-istochne-Srbije-od-asimilacije-do-rumunizacije.lt.html>, 29/10/2011.

Nacionalnog saveta Vlaha nalazi se u Boru, Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine ima sedište u Novom Sadu. Nacionalni savet Vlaha oformljen je 3. marta 2006. godine, a na njegovom osnivačkom sastanku je došlo do jasne polarizacije između vlaške i prorumunske opcije. Na njemu je, međutim, prevagu odnela struja koja se zalaže za očuvanje autohtonosti vlaške zajednice na istoku Srbije.

Republika Rumunija već dugo pokazuje interes da se Vlasi u Republici Srbiji registruju, odnosno definišu, kao deo rumunskog naroda, a od skoro postoje određeni pokušaji da se ovom pitanju pridaje međunarodni značaj.¹⁸ Savet Evrope je tokom jedne od rasprava o statusu manjinskih zajednica u Republici Srbiji početkom oktobra 2008. godine usvojio amandman o razdvajanju rumunske i vlaške zajednice u Republici Srbiji.¹⁹ Takođe, zanimljiv je podatak da se prilikom izjašnjavanja građana na popisu 2002. godine u Negotinskoj Krajini 23 604 stanovnika izjasnilo da su Vlasi, a tek 968 građana kao Rumuni.²⁰

Nakon osnivanja Nacionalnog saveta Vlaha tokom 2006. godine otpočele su brojne aktivnosti kako bi se pripadnici ove zajednice u potpunosti integrisali u društveni i politički život Republike Srbije. Štaviše, po prvi put se u Narodnoj skupštini Republike Srbije, a nakon prošlogodišnjih majskih parlamentarnih izbora, nalazi i jedan predstavnik ove zajednice (predsednik Vlaške demokratske stranke Srbije), koji je bio na listi *Za evropsku Srbiju* predvođenoj vladajućom Demokratskom strankom.

Uzimajući u obzir činjenicu da su Vlasi dominantno pravoslavno stanovništvo, pojavili su se određeni nesporazumi oko jurisdikcije Srpske pravoslavne crkve i Rumunske pravoslavne crkve na ovom terenu. Trenutno na teritoriji Istočne Srbije postoji jedna zajednica Rumunske pravoslavne crkve koju predvodi, otac Bojan Aleksandrovići (Bojan Aleksandovići), paroh malajnički i remesianski i protojerej Priobalne Dakije. Ministarstvo vera Republike Srbije je odbilo zahtev Rumunskog pravoslavnog prezbiterata priobalne Dakije za upis u registar. Ovo je izazvalo određene probleme, ali ne i suštinski uzdrmalo koegzistenciju Vlaha, Srba i Rumuna u ovom delu zemlje. Nažalost, to je bilo praćeno pojedinačnim incidentima unutar vlaške

---

¹⁸ Videti : "Resolution 1632 (2008) – Situation of national minorities in Vojvodina and of the Romanian ethnic minority in Serbia", Council of Europe, Strasbourg, 1 October 2008, art. 19.

¹⁹ Videti: „Vlahe sada zovu da budu Rumuni”, *Večernje novosti*, Beograd, 9. mart 2009, str. 7.

²⁰ O tome videti deo teksta pod nazivom „Međunacionalne tenzije” nakon članka: Marko Albinović, „Vlasi istočne Srbije – od asimilacije do rumunizacije”, op. cit; naznačeno je da je tekst objavljen u časopisu *Politika* u broju od 18. maja 2009. godine.

zajednice, ali i pripadnika ove zajednice i lokalnih Srba.²¹ Prema pojedinim analitičarima stanja u Istočnoj Srbiji ovakvo stanje može biti prevladano bilo osnivanjem eparhije Rumunske pravoslavne crkve u Istočnoj Srbiji, bilo proširenjem teritorije Rumunskog pravoslavnog vikarijata sa sedištem u Vršcu. No, u vezi sa ovim pitanjem nužan je i stalni dijalog između Srpske pravoslavne crkve i Rumunske pravoslavne crkve.

Kao što se može videti, problemi su prisutni uglavnom u sferi međucrkvenih odnosa, odnosno postoje određena neslaganja po pitanju nadležnosti Srpske pravoslavne crkve i Rumunske pravoslavne crkve. Republika Srbija i AP Vojvodina imaju sekularni karakter, pa ne treba očekivati intervenciju centralnih ili pokrajinskih organa ovaj problem. Dugoročni problem mogu predstavljati uporna insistiranja zvaničnog Bukurešta da se Vlasi koji žive u Srbiji zapravo tretiraju kao pripadnici rumunskog naroda. To može predstavljati i ozbiljan problem u daljnjem toku pridruživanja Srbije Evropskoj uniji.

Srbi u Bugarskoj i bugarska nacionalna manjina u Srbiji

Položaj bugarske manjine u Srbiji regulisan je u skladu sa evropskim standardima. Dve države imaju razvijenu saradnju u oblasti kulture, a tome dodatno doprinosi novi Sporazum o kulturno-prosvetnoj saradnji. U ovom sporazumu nacionalne manjine se ne pominju, jer bugarska strana nastoji da se unese član koji bi jednostrano štitio prava bugarske nacionalne manjine u Srbiji.²² Od 22. do 24. februara 2010. godine ministar kulture Republike Srbije boravio je u Bugarskoj, i tom prilikom je dogovoreno potpisivanje novog trogodišnjeg Programa kulturno-prosvetne saradnje između dve zemlje.²³

U Bugarskoj je sredinom maja 2010. godine osnovano Udruženje Srba u Bugarskoj. Osnovni zadatak ovog udruženja je jačanje i razvoj nacionalnog, kulturnog, verskog i jezičkog identiteta srpskog naroda u Bugarskoj.²⁴

---

²¹ Videti: *Regionalna saradnja i međunarodne obaveze: analize i preporuke*, Radna grupa Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2010, str. 30.

²² Videti: „Ministar Nebojša Bradić razgovarao sa bugarskim ministrom kulture Veždijem Rašidovim o Programu saradnje za period od 2010. do 2012. godine“, Ministarstvo kulture Republike Srbije, Internet: <http://www.kultura.gov.rs/?p=5110>, 30/10/2011.

²³ Videti: „Održana osnivačka skupština Udruženja Srba u Bugarskoj“, Vlada Republike Srbije, Internet: <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=131870>, 31/10/2011.

²⁴ Videti: “2011 Population Census in the Republic of Bulgaria”, *National Statistical Institute*, Sofia, p. 3.

Rezultati poslednjeg popisa stanovništva u Bugarskoj, održanog početkom ove godine, nisu pokazali postojanje srpske nacionalne manjine, ali je registrovano 569 državljana Srbije sa stalnim prebivalištem u ovoj zemlji.²⁵ Određene procene Ministarstva vera i dijaspore govore da u Bugarskoj živi oko 1500 pripadnika srpske nacionalne manjine. Najveći broj Srba naseljen je u Sofiji.²⁶ Treba naglasiti da tokom izjašnjavanja o nacionalnoj pripadnosti u okviru prethodnog popisa nije ponuđena odrednica Srbin, što predstavlja jedan od oblika diskriminacije.

Bugari su nastanjeni u jugoistočnom delu Srbije, odnosno pograničnom području sa Bugarskom i broje oko 20.000 ljudi. U Pčinjskom i Pirotskom okrugu živi oko 84% od ukupnog broja svih Bugara u Srbiji. U opštini Bosilegrad Bugari čine apsolutnu većinu sa oko 71%, dok u opštini Dimitrovgrad imaju relativnu većinu sa oko 49% od ukupnog broja stanovnika. U dve navedene opštine živi oko 68% od ukupnog broja pripadnika bugarske nacionalne manjine.²⁷ Bugarska populacija u Srbiji beleži kontinuirano smanjenje u nekoliko prethodnih decenija. U 2002. godini zabeležen je pad broja pripadnika bugarske nacionalne manjine za oko 20% u odnosu na 1991. godinu.²⁸

Bugarska očekuje od Srbije da sprovede mere kojima bi bio ubrzan ekonomski razvoj područja gde živi bugarska manjina. Na osnovu toga može se zaključiti da Bugarska položaj svoje manjine u Srbiji posmatra, pre svega, sa stanovišta ekonomije i poboljšanja životnih uslova. Prethodni period je obeležen pokušajima pojedinih predstavnika Bugarske u EU i vodećih ljudi bugarskih nacionalističkih partija da politizuju pitanje položaja bugarske manjine u Srbiji. Ovi pokušaju imaju za cilj aktuelizaciju pitanja tzv. zapadnih pokrajina. Naime, radi se o oblastima oko Zaječara, Surdulice, Babušnice, Pirola, Dimitrograda i Bosilegrada koje su Nejskim sporazumom pripale Srbiji, a koje određeni krugovi u Bugarskoj smatraju sastavnim delom svog etničkog prostora.²⁹

---

²⁵ Videti: „Srećković sa bugarskim ministrom o položaju Srba u Bugarskoj”, Ministarstvo vera i dijaspore Republike Srbije, 8. jun 2010, Internet: <http://www.mvd.gov.rs/cyr/News/NewsDetail.aspx?id=126&cid=1179>, 31/10/2011.

²⁶ Videti: Nada Raduški, *Nacionalne manjine u Centralnoj Srbiji*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2007, str. 48.

²⁷ *Ibid.*, str. 44.

²⁸ Videti: „Bugarski desničari prete blokadom srpsko-bugarske granice”, *Blic*, 27. novembar 2010, Internet: <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/220194/Bugarski-desnicari-prete-blokadom-srpskobugarske-granice>, 30/10/2011.

²⁹ Videti: „Protest Bugara u Bosilegradu”, *Radio-televizija Srbije*, 27. novembar 2010, Internet: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/802142/Protest+Bugara+u+Bosilegradu.html>, 11/11/2011.

Krajem novembra 2010. godine u Bosilegradu je održan skup pripadnika bugarske nacionalne manjine povodom 91. godišnjice potpisivanja Nojskog sporazuma. Skup je održan bez incidenata, ali su učesnici izrazili nezadovoljstvo svojim položajem u Srbiji. Tom prilikom zabranjen je ulazak članova bugarske nacionalističke partije ATAKA u Srbiju.³⁰

Na teritorijama dve pomenute opštine bugarski je službeni jezik, a predsednici opština su pripadnici bugarske nacionalnosti. Bugarska nacionalna manjina izabrala je svoj Nacionalni savet u maju 2003. godine. Bugari u Srbiji održavaju bliske veze sa maticom, a u poslednjih nekoliko godina oko 2000 osoba je dobilo državljanstvo Republike Bugarske.³¹ U opštinama gde je bugarska nacionalna manjina najbrojnija postoji školska mreža sastavljena od dve srednje škole i osam osnovnih škola u kojima se nastava odvija i na maternjem jeziku ove nacionalne manjine.³²

Štampane medije na bugarskom jeziku izdaje novinsko-izdavačko ustanova *Bratstvo* sa sedištem u Nišu, čiji je osnivač Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine. Ova ustanova izdaje nedeljnik *Bratstvo*, dečiji list *Drugarče* i časopis za kulturu *Most*. Treba naglasiti da zbog nedostataka finansijskih sredstava pomenuti časopisi izlaze nerodovno ili se ne štampaju.³³ U Bosilegradu i Dimitrovgradu ova delatnost je u nadležnosti domova kulture i lokalnih biblioteka. Izdavačku delatnost pri domovima kulture finansira Republika Srbija. Uz podršku Republike Bugarske, pre nekoliko godina osnovan je kulturno-informacioni centar „Caribrod” sa odeljenjem u Dimitrovgradu. U okviru ovog centra organizuju se promocije, koncerti, susreti sa predstavnicima bugarske kulture i omogućeno je korišćenje bibliotečkog fonda.³⁴ Radio-televizija Caribrod, osnovana 1991. godine u Dimitrovgradu, emituje svoj program na srpskom i bugarskom jeziku, a prati događaje u svim sferama društvenog života na teritoriji ove

---

³⁰ Videti: *Ethnic Minorities in Serbia: An Overview*, Organization for Security and Cooperation in Europe – Mission in Serbia, February 2008, pp. 10-11.

³¹ Videti: Cenka Ivanova, „Status bugarskog jezika u Srbiji sa sociolingvističkog i lingvokulturološkog aspekta”, u: Vojislav Stanovčić (ur.), *Položaj i identitet srpske manjine u Jugoistočnoj i Centralnoj Evropi*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 2007, str. 576.

³² Videti: „Beg od svog identiteta ili Bugari u Srbiji”, *Dnevni list Danas*, Internet: http://www.danas.rs/dodaci/vikend/plave_strane/beg_od_svog_identiteta_ili_bugari_u_srbiji.45.html?news_id=198128, 31/10/2011.

³³ Videti: Cenka Ivanova, „Status bugarskog jezika u Srbiji sa sociolingvističkog i lingvokulturološkog aspekta”, op. cit., str. 578.

³⁴ Videti: „Radiotelevizija Caribrod”, Zvanična internet-stranica opštine Dimitrovgrad, Internet: <http://dimitrovgrad.opstinesrbije.com/index.php?menu=2&submenu=207>, 31/10/2011.

opštine i šire.³⁵ Radio-televizija Niš svakodnevno emituje vesti na bugarskom jeziku, a u opštinama jugoistočne Srbije postoji više lokalnih radio i televizijskih stanica koje imaju isti ili sličan program namenjen bugarskoj nacionalnoj zajednici.

Položaj Srba u Sloveniji i Slovenaca u Srbiji

Republika Slovenija usvojila je nakon sticanja nezavisnosti politiku koja podrazumeva različit pravni položaj autohtonih i alohtonih nacionalnih manjina. Nejednak faktički položaj je posledica neravnopravnog pravnog položaja. Takođe, Republika Slovenija je implementirala gotovo sve međunarodne instrumente za zaštitu manjina. Ipak da li je faktičko stanje prava manjina u Sloveniji u skladu sa međunarodnim ugovorima predstavlja posebno pitanje.³⁶

Ustav Republike Slovenije članom 5. garantuje zaštitu osnovnih prava i sloboda autohtone italijanske i mađarske nacionalne manjine.³⁷ Takođe svaki građanin ima pravo da slobodno izražava svoju nacionalnu pripadnost ili pripadnost određenoj kulturi i da koristi maternji jezik i pismo.³⁸ Ovi članovi bliže uređuju očuvanje kulturne baštine ovih nacionalnih manjina, upotrebu njihovih jezika, kao i pravo na osnivanje organizacija u cilju razvoja ekonomskih, obrazovnih i kulturnih aktivnosti. Ustavom je zabranjena svaka diskriminacija na osnovu nacionalne, rasne, verske ili druge različitosti.³⁹ Ustanovljena su i posebna prava autohtonih nacionalnih zajednica u Sloveniji. Ono što predstavlja problem jeste da se za autohtone zajednice smatraju samo mađarska i italijanska.

Nacionalne manjine imaju pravo na osnivanje nacionalnih samouprava na teritorijama koje nastanjuju. One su direktno zastupljene u Parlamentu i predstavničkim telima lokalnih samouprava, odnosno same biraju poslanike koji će zastupati interese nacionalnih zajednica. Mađarska i italijanska nacionalna zajednica mogu da imaju po jednog predstavnika u slovenačkom

---

³⁵ Više o mehanizmima zaštite manjina, međunarodnim i unutrašnjim, videti u: Boris Krivokapić, „Osnovni mehanizmi zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina“, *Strani pravni život*, 1–2/2005, str. 139–180.

³⁶ Videti: *Ustav Republike Slovenije*, čl. 5, Internet: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=351&docid=25&showdoc=1>, 31/10/2011.

³⁷ *Ibid.*, čl. 61–62.

³⁸ *Ibid.*, čl. 63.

³⁹ Videti: Goran Bašić, *Političko-pravni položaj srpske nacionalne manjine u savremenoj jugoistočnoj i centralnoj Evropi*, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd, 2003.

parlamentu. U smislu ustavnopravnog statusa pripadnici ovih nacionalnih zajednica imaju pravo na očuvanje i unapređivanje svog nacionalnog identiteta, na slobodnu upotrebu nacionalnih simbola i ustanovljavanje organizacija. Takođe, imaju pravo da unapređuju ekonomsku, naučnu, kulturnu, izdavačku, medijsku i istraživačku delatnost. Ustav dalje nalaže da ove nacionalne zajednice, kao i njihovi pripadnici, imaju pravo na obrazovanje i školovanje. Ustanovljavanje mesta i širih geografskih celina u kojima će se dvojezične škole otvoriti prepušteno je posebnoj zakonskoj regulativi. Takođe, ustavom su garantovana prava autohtonih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika na veze sa matičnim državama.

Određene standarde zaštite manjina u Evropi, Slovenija je ispunila već konstitutivnim aktom odnosno ustavom, ali samo za dve manjine koje su na osnovu nejasnih kriterijuma proglašene autohtonim. Ukupan broj pripadnika ove dve manjine ne prelazi 12.000, a ostale, tzv. nepriznate, novodobne ili alohtone manjine prelaze broj od 100.000 pripadnika. U toj grupi su pored Srba, Hrvati i Bošnjaci. Većina njih su do raspada SFRJ imali stalno prebivalište i zaposlenje u Sloveniji, ali su bili državljani drugih jugoslovenskih republika, pre svega Bosne i Hercegovine.⁴⁰

Srba u Republici Sloveniji, prema popisu iz 2002. godine bilo je 38.964 i predstavljali su oko 2% ukupnog stanovništva Slovenije.⁴¹ Posle 1991. godine broj Srba u Sloveniji se smanjio za 17.19 %.⁴²

Među srpskim stanovništvom postoji nesporna autohtona grupa u Beloj Krajini. Ukoliko se prenebregne činjenica da je zakonodavac (ali očigledno i javno mnjenje) napravio razliku između autohtonih i alohtonih manjina, što predstavlja ozbiljnu prepreku za ravnopravan pristup ovim grupama, ostaje nejasno zašto su autohtone grupe, poput Srba u Beloj

---

⁴⁰ Srbi najviše žive u Srednjeslovenskoj regiji, 16.528 (ili 42,42% pripadnika srspskog naroda), zatim u Gorenjskoj (14,55% ili 5.669) i Savinjskoj (10,96% ili 4.269). Najmanji broj se nalazi u Pomurskoj regiji (226), gdje predstavljaju svega 0,19% ukupne populacije i 0,58% svih Srba u Sloveniji. U Obalno-kraškoj regiji danas živi 3.160 Srba i predstavljaju 3,38% ukupne populacije regije.

⁴¹ Popis stanovništva u Sloveniji iz 2002. godine utvrđeno je da ova zemlja ima 1.964.036 stanovnika, i to Slovenaca 1.631.363 (83,06%), Srba 38.964 (1,98%), Hrvata 35.642 (1,81%), Bošnjaka 21.542 (1,10%), Muslimana 10.467 (0,53%), Bosanaca 8.062 (0,41%), Mađara 6.243 (0,32%), Albanaca 6.186 (0,31%), Makedonaca 3.972 (0,2%), Roma 3.246 (0,17%). Treba naglasiti da su Bosanci svrstani u stanovništvo koje se izjasnilo prema regionalnoj, a ne nacionalnoj pripadnosti; „Demografija Slovenije”, *Wikipedia*, Internet: http://sh.wikipedia.org/wiki/Demografija_Slovenije#Popis_stanovni.C5.A1tva_2002._godine,22/10/2011.

⁴² Više o međunarodnim, ali i unutrašnjim mehanizmima zaštite manjina videti u: Boris Krivokapić, „Osnovni mehanizmi zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina”, op. cit., str. 139–180.

Krajini. Njihova malobrojnost svakako nije prepreka za priznavanje posebnih prava, jer su ona upravo neophodna takvim zajednicama da bi očuvale svoj identitet.

Pravo na obrazovanje na manjinskim jezicima u Sloveniji ostvaruju samo autohtone manjine. U tom smislu autohtone manjine ostvaruju pravo na obrazovanje na maternjem jeziku, od predškolskog do završnog srednjoškolskog obrazovanja. Obrazovanje „alohtonih manjina“ uključuje samo besplatno obavezno obrazovanje dece migranata u okviru slovenačkog školskog sistema i fakultativno pravo dece migranata na dodatnu nastavu iz maternjeg jezika.

Položaj Srba u Sloveniji je danas vrlo loš i otežan. Iz iznetih podataka vidimo da se broj pripadnika ove zajednice umnogome smanjuje. Polazeći od činjenice da oni ustavno nisu definisani kao autohtona manjina, te da im nisu data ni prava koja su zagantovana pripadnicima italijanske i mađarske manjine.

U vezi sa unapređenjem njihovog položaja i s obzirom na malobrojnost slovenačke zajednice u Srbiji, ne može se očekivati da postoji raspoloženje, posebno slovenačkih zvaničnika, za potpisivanje uobičajenog bilateralnog ugovora o saradnji u oblasti zaštite manjina. U periodu od 2002 do 2005. godine, neka pitanja su bila rešavana zaključenjem Programa saradnje između Savezne Vlade SRJ i Vlade Republike Slovenije u oblasti kulture i obrazovanja. Ipak, ovaj dokument nije predviđao nikakvu mogućnost pomoći Srbima u Sloveniji.

Status Srba u Hrvatskoj i hrvatska nacionalna zajednica u Srbiji

Položaj Srba u Hrvatskoj je pod velikim opterećenjem prvenstveno zbog tradicionalnog animozitetima i netrpeljivosti izazvane događajima iz nedavne prošlosti. U nekim delovima Hrvatske i danas vlada pravna nesigurnost za povratak Srba izbeglih tokom ratnih zbivanja 1991-1995. godine. Prepreke za ostvarivanje prava srpske nacionalne manjine su mnogobrojne i zahtevaju veliku pažnju.

Republika Hrvatska je, pripremajući se za članstvo u EU, bila u obavezi da usvoji sve pravne instrumente za zaštitu nacionalnih manjina u Hrvatskoj. U većini slučajeva Hrvatska je te uslove i ispunila. U pogledu mehanizama zaštite manjina kao i u drugim državama ima mesta za unapređenje.⁴³ Ustavom Republike Hrvatske iz 1990. godine a potom menjan amandmanima u Izvorišnim osnovama, konstituiše Hrvatsku kao "(...) nacionalnu državu hrvatskog naroda i državu pripadnika autohtonih

nacionalnih manjina: Srba, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca, Ukrajinaca, Rusina, koji su njezini državljani, kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN i zemljama slobodnog svijeta(...)"

Prema popisu stanovništva iz 2001. kao pripadnici srpske zajednice izjasnilo se 201.000 ljudi, odnosno 4,5% ukupnog stanovništva Hrvatske. Međutim, 1991. godine u Hrvatskoj je živelo 578 000 pripadnika srpske manjinske zajednice, ili 11,8% stanovništva.⁴⁴ Dakle, demografsko stanje Srba u Republici Hrvatskoj izraz je dvostrukog procesa, s jedne strane, borbe za povratak i borbe protiv asimilacije, s druge strane. Prema podacima Vlade Republike Hrvatske u zemlju se do sada vratilo 125.000 izbeglica, pretežno iz Republike Srbije, te Bosne i Hercegovine. Od toga broja u mestima povratka nije ih se zadržalo više od 70.000 – 80.000, dok su se ostali ili vratili u izbegličke sredine, ili se još uvek kreću između izbegličkih i povratničkih sredina.⁴⁵

Najveće prepreke povratku, nakon što su 1997. godine mnoge od izbeglica uzeli hrvatsko državljanstvo, su osim lista optuženih za ratne zločine, oduzeta imovina, porušene kuće te oduzeta stanarska prava. Tokom 1996. godine sva imovina srpskih izbeglica je bila sekvestrirana. U njihove kuće i naselja su naseljeni Hrvati iz Bosne, sa Kosova i Vojvodine. U sklopu takvog programa naseljavanja država je dala u posed gotovo 20.000 kuća izbeglih Srba, zajedno sa imanjima i pokretnom imovinom. U ovoj političkoj akciji jedan broj zauzete imovine vraćen je vlasnicima, ali se i dalje vode sudski postupci protiv onih koji se oglašuju na zahtev države da vrate imovinu. Naravno tu su još i pitanja priznavanja radnog staža i pitanje penzija povratnika.⁴⁶

Početakom devedesetih postojale su i opštine sa posebnim statusom koje su nakon egzodusa Srba nakon vojnih operacija „Bljesak” i „Oluja” izgubile svoj fakticitet i postale obesmišljene.⁴⁷ Ustavnim zakonom o

---

⁴³ Videti: „Srbi u Hrvatskoj 2007”, *Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba*, Zagreb, 2007, str. 5.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 6.

⁴⁵ *Ibid.*, str. 9.

⁴⁶ Videti: Goran Bašić, *Političko-pravni položaj srpske nacionalne manjine u savremenoj jugoistočnoj i centralnoj Evropi*, op. cit.

⁴⁷ Videti: „Ustavni Zakon o pravima nacionalnih manjina Republike Hrvatske”, čl. 5, 2002; Dostupno na: <http://balkanshumanrights.org/2010/02/15/ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina-republike-hrvatske/>, 28/10/2011.

pravima nacionalnih manjina iz 2002. godine pitanja od značaja za položaj manjina u Hrvatskoj dobijaju svoju uređenost u skladu sa međunarodnim propisima u ovoj oblasti.⁴⁸

Iako na prvi pogled se može zaključiti da je zakonodavac ispunio sve međunarodne standarde zaštite manjina i da se najzad ustanovljavaju efikasni mehanizmi zaštite nacionalnih manjina, ipak prema reakcijama manjinskih predstavnika nezadovoljstvo pripadnika njihovih zajednica i dalje postoji. Naime, predstavnici manjina, a posebno srpske, navode da nisu u potpunosti sprovedena prava vezana za predstavljanje manjina u instiucijama države Hrvatske. Ovi predstavnici smatraju da ne postoji njihova ravnomerna zastupljenost u Saboru i na lokalnom nivou zbog načina izbora manjinskih zastupnika, predviđenih zakonom kojim se uređuje izbor zastupnika u Hrvatski sabor.

Navedeni Zakon pripadnicima nacionalnih manjina garantuje osam predstavničkih mesta. Zastupljenost u tih osam mesta uređna je po sledećem ključu – Srbi dobijaju tri mesta, pripadnici mađarske i italijanske zajednice po jednog predstavnika, a pripadnici češke i slovačke nacionalne manjine biraju zajedničkog zastupnika. Istovremeno, pripadnicima svih ostalih nacionalnih manjina garantovana su još dva zastupnička mesta.

Nakon parlamentarnih izbora u Hrvatskoj 2003. godine bilo je predviđeno da predstavnici srpske nacionalne manjine uđu u neke strukture izvršne vlasti. Naime trebali su da dobiju osam mesta pomoćnika ministara (ministarstva za nauku, kulturu, prosvetu, pravosuđe, obnovu i graditeljstvo, poljopri-vredu, zdravstvo i socijalno staranje), kao i određen broj diplomatskih mesta. To je izazvalo buru u javnom mnjenju i doprinelo povećanju etničke distance između dominantnog i srpskog naroda. Slična je situacija i u slučaju izbora predstavnika na lokalnom nivou, odnosno u jedinicama lokalne samouprave.⁴⁹

Vaspitanje i obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina regulosano je posebnim Zakonom, koji spada u duže i sveobuhvatnije tekstove ove vrste. Naime, njime je predviđeno konstituisanje tela manjinskih samouprava, koja imaju nadležnosti u pogledu kulturne autonomije manjina, što se ujedno odnosi i na delatnosti u oblasti kulturne i vaspitno-obrazovne delatnosti.

---

⁴⁸ Videti: „Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor“, *Narodne novine*, br.116/99 60, čl. 19, st. 3, Zagreb, 2002.

⁴⁹ Videti: Goran Bašić, *Političko-pravni položaj srpske nacionalne manjine u savremenoj jugoistočnoj i centralnoj Evropi*, op. cit., str. 722

Zakonom o upotrebi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, koji je usvojen 2000. godine, predviđeno je da su jezici nacionalnih manjina u ravnopravnoj upotrebi sa hrvatskim jezikom u slučajevima koji su predviđeni Zakonom o nacionalnim manjinama i Okvirnom konvencijom Saveta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina. Zakon predviđa i upotrebu manjinskih jezika u predstavničkim i izvršnim telima, ako i u sudskim organima. Nastava na srpskom jeziku trenutno se odvija kao dodatna nastava u trajanju od pet školskih sati nedeljno u okviru kojih se predaju sadržaji iz srpskog jezika i književnosti, muzičke i likovne kulture, istorije i geografije. Treba napomenuti i da je ovaj model primenjen u pretežno povratničkim sredinama, dok se u većim gradskim sredinama tek stvaraju osnove za njegovu primenu.

Što se tiče pristupa nacionalnih manjina medijima, u okviru Hrvatske radio-televizije postoji posebna redakcija koja priprema i emituje izveštaje i reportaže o događajima, životu i radu nacionalnih manjina.⁵⁰ Najtiražnija srpska novina u Hrvatskoj su *Novosti*, koje su prvobitno trebale da budu dnevne, ali su se zbog finansijskih ograničenja stabilizovale kao nedeljnik. I ovde postoje neka ograničenja, odnosno distribucija novina ne vrši se na kioscima, već isključivo pojedincima i firmama na adresu, što otežava dostupnost samih novina.

Učešće pripadnika nacionalnih manjina u javnom životu Hrvatske obeleženo je njihovim kulturnim aktivnostima. Brojnije nacionalne manjine sa dužom tradicijom u Hrvatskoj imaju niz kulturno-umetničkih društava koja rade u vrlo nepovoljnim finansijskim uslovima. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske organizovalo je i bibliotečku delatnost za pripadnike nacionalnih manjina. Tako je bar u nekoj meri dostupna pisana reč na maternjem jeziku pripadnicima nacionalnih manjina.⁵¹

U skladu sa mogućnostima koje im pruža Ustav Republike Hrvatske i Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Srbi u Hrvatskoj tokom godina obnovili su deo svoje institucionalne i organizacijske tradicije. U Hrvatskoj deluju sledeće političke stranke Srba: Samostalna demokratska srpska stranka (zastupljena je i u Hrvatskom saboru) i vanparlamentarne Srpska narodna stranka, Partija podunavskih Srba, Nova srpska stranka, Demokratska partija Srba i Naša stranka.⁵² Važno je istaći i da je u

---

⁵⁰ *Ibid.*, str. 723.

⁵¹ Videti: „Srbi u Hrvatskoj 2007”, op. cit., str. 9.

⁵² „Zakon o nacionalnim manjinama Republike Hrvatske”, *Službeni glasnik*, br. 155/2002, Zagreb, 2002.

Hrvatskom saboru pripadnicima srpske manjine zagarantovana tri mandata. Problemi se, međutim, javljaju na nivou lokalnih smouprava, gde još uvek nema adekvatne zastupljenosti Srba.

Održavanje veza manjina sa matičnim državama i sunarodnicima u drugim zemljama predviđena je svim značajnijim međunarodnim dokumentima, a Zakon o nacionalnim manjinama Republike Hrvatske ova pitanja precizira članom 16: „Pripadnici nacionalnih manjina, njihove udruge i vijeća nacionalnih manjina odnosno predstavnici nacionalnih manjina slobodno održavaju veze s narodom s kojim dijele ista etnička, jezična, kulturna i/ili vjerska obilježja, te s pravnim osobama sa sjedištem na području države tog naroda koje obavljaju djelatnosti odgoja i obrazovanja, znanosti, kulture, nakladničke (izdavačke) i humanitarne djelatnosti”.⁵³ Veze sa Srbima u Hrvatskoj mogle bi se jačati na osnovu, doduše malobrojnih, već zaključenih međudržavnih sporazuma, ali bi odgovarajući sadržaj i mehanizmi trebalo da budu izgrađeni tek u bilateralnom sporazumu o zaštiti nacionalnih manjina, o kojem državne delegacije još uvek pregovaraju.⁵⁴

Neosporno je da je Hrvatska, što pod pritiskom međunarodne zajednice, što zbog sazrevanja mišljenja da je izgradnja stabilne i demokratske države, sposobne za priključenje evropskim integracionim tokovima, moguća samo uz garantovanje ljudskih prava, izgradila potpun ustavnopravni sistem zaštite nacionalnih manjina. Međutim, činjenica je da savremene socijalno-ekonomske prilike i društveno raspoloženje ometaju sprovođenje proklamovanih prava. U tom smislu, upečatljivo je sporo rešavanje povratka srpskih izbeglica. Tako da prvenstveno treba insistirati na rešavanju ovog pitanja u bilateralnim odnosima, a zatim i na drugim pitanjima koja predstalljaju problem za Srbe u Hrvatskoj. Tamošnji Srbi bez aktivnijeg učešća matice teško mogu da ostvare i ona prava koja su im zagarantovana postojećim ravnim propisima a da ne govorimo u unapređenju i proširenju tih prava.

Pravni okviri položaja hrvatske manjine u Srbiji uglavnom su postavljeni na osnovama reciprociteta. Naime, kao što Srbi u Hrvatskoj imaju mogućnost

---

⁵³ Još uvek se oslanjamo na Sporazum između Srbije i Crne Gore i Republike Hrvatske o zaštiti prava srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj i hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori iz 2005. godine; „Sporazum između Srbije i Crne Gore i Republike Hrvatske o zaštiti prava srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj i hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori”, *Službeni list SCG – Međunarodni ugovori*, br. 3/2005.

⁵⁴ Videti: „Hrvatske političke stranke”, Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, Internet: http://www.hnv.org.rs/hrvatske_politicke_stranke.php, 30/11/2012.

da osnuju svoje nacionalno veće, isti je slučaj i sa Hrvatima u Srbiji. Takođe, u pogledu političkih prava treba istaći da je u Srbiji od 1990. godine funkcionisalo pet hrvatskih stranaka. Prva i najznačajnija ostao je od 1990. godine Demokratski savez Hrvata u Vojvodini (DSHV) sa sedištem u Subotici, koji je imao ili ima svoje predstavnike u Narodnoj skupštini Republike Srbije, Skupštini AP Vojvodine, te u gradskim, odnosno opštinskim, skupštinama Subotice, Sombora, Bača i Sremske Mitrovice.⁵⁵

U pogledu drugih prava, a naročito kulturnih, neophodno je izdvojiti da u Srbiji izlazi nedeljnik *Hrvatska riječ*. Na drugom programu Radio televizije Vojvodina emituje se TV dnevnik na hrvatskom jeziku, kao i par emisija o kulturi.

Hrvatski jezik u školskom sistemu Republike Srbije najzastupljeniji je u osnovnim školama, a prisutan je i na nivou predškolskog obrazovanja, srednjih škola kao i jedne visokoškolske ustanove. U osnovnim i srednjim školama nastava se ili u potpunosti odvija na hrvatskom nastavnom jeziku, što postoji na području grada Subotice i okolnih sela, ili se pohađa kao fakultativni predmet – Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture, koji je u primeni u više vojvođanskih mesta. U tekućoj školskoj godini 2011/12. nastavu na hrvatskom jeziku u subotičkim osnovnim školama pohađa ukupno 308 učenika, a u subotičkim srednjim školama (bez Biskupijske klasične gimnazije Paulinum) nastavu na hrvatskom jeziku pohađa 113 učenika. Fakultativni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u svim vojvođanskim osnovnim školama sluša ukupno 408 učenika.⁵⁶

Zaključak

Prikazani odnosi država na bilateralnom nivou pokazuju da je pitanje položaja nacionalnih manjina i dalje važna stavka u međusobnoj saradnji. Ovakav zaključak sugerise da je potrebno uložiti još napora kako bi se rešili postojeći problemi u vezi sa navedenim pitanjem. Srbija ima manje problema kada su u pitanju nacionalne manjine u odnosima sa „starim“ susedima odnosno Rumunijom i Bugarskom. Ipak, problemi su veći kada se posmatraju odnosi naše zemlje sa Slovenijom i Hrvatskom zbog problema koji su nastali prilikom raspada bivše Jugoslavije. Posebno takav slučaj postoji kada se govori o odnosima Srbije i Hrvatske zbog ratnih dešavanja na teritoriji

---

⁵⁵ Videti: „Obrazovanje na hrvatskom jeziku“, Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, Internet: http://www.hnv.org.rs/obrazovanje_na_hrvatskom.php, 30/11/2012.

⁵⁶ Research Fellow, Institute of International Politics and Economics, Belgrade.

istočnog suseda naše zemlje. Pitanje povratka prognanih i izbeglih Srba i dalje opterećuje odnose dve zemlje. Određeni koraci su učinjeni u rešavanju tog problema, ali ostaje još dosta nerešenih problema za čije rešenju neophodne, pre svega, čvrste pravne osnove i volja za njihovo sprovođenje u delo. Kao pozitivno može se oceniti da su ne samo Srbija i Hrvatska, već i sve zemlje u regionu, naporavile važne korake ka pravnom regulisanju problema položaja nacionalnih manjina. Može se pretpostaviti da će dalje usvajanje standarda Evropske unije koji se tiču prava nacionalnih manjina dodatno doprineti rešenju postojećih problema u ovoj oblasti.

Bibliografija

- Albinović, Marko, „Vlasi istočne Srbije – od asimilacije do rumunizacije“, *Politika*, Internet: <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Vlasi-istochne-Srbije-od-asimilacije-do-rumunizacije.lt.html>, 29/10/2011.
- Alburović, Marko, „Međunacionalne tenzije“, *Politika*, 18. maj 2009
- „Basesku: Branićemo stav da je Kosovo deo Srbije“, 08. avgust 2009, *Radio-televizija Vojvodine*, Internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/evropa/vest_141520.html, 29/10/2011.
- Bašić, Goran, *Političko-pravni položaj srpske nacionalne manjine u savremenoj jugoistočnoj i centralnoj Evropi*, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd, 2003.
- „Beg od svog identiteta ili Bugari u Srbiji“, *Dnevni list Danas*, Internet: http://www.danas.rs/dodaci/vikend/plave_strane/beg_od_svog_identiteta_ili_bugari_u_srbiji.45.html?news_id=198128, 31/10/2011.
- „Bugarski desničari prete blokadom srpsko-bugarske granice“, *Blic*, 27. novembar 2010, Internet: <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/220194/Bugarski-desnicari-prete-blokadom-srpskobugarske-granice>, 30/10/2011.
- Bugarski, Stevan, „Nacionalne manjine u Rumuniji“, u: Vojislav Stanovčić (ur.), *Položaj i identitet srpske manjine u Jugoistočnoj i Centralnoj Evropi*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 2005.
- „Vlahe sada zovu da budu Rumuni“, *Večernje novosti*, Beograd, 9. mart 2009.
- „Demografija Slovenije“, *Wikipedia*, Internet: http://sh.wikipedia.org/wiki/Demografija_Slovenije#Popis_stanovni.C5.A1tva_2002._godine, 22/10/2011.
- *Ethnic Minorities in Serbia: An Overview*, Organization for Security and Cooperation in Europe – Mission in Serbia, February 2008.
- „Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor“, *Narodne novine*, br.116/99 60, čl. 19, st. 3, Zagreb, 2002.
- „Zakon o nacionalnim manjinama Republike Hrvatske“, *Službeni glasnik*, br. 155/2002, Zagreb, 2002.

- „Zakon o ratifikaciji Sporazuma između Savezne Vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Rumunije o saradnji u oblasti zaštite nacionalnih manjina“, *Službeni list SCG – Međunarodni ugovori*, br. 14/2004.
- Ivanova, Cenka, „Status bugarskog jezika u Srbiji sa sociolingvističkog i lingvokulturološkog aspekta“, u: Vojislav Stanovčić (ur.), *Položaj i identitet srpske manjine u Jugoistočnoj i Centralnoj Evropi*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 2007.
- Ilić, Snežana, „Zakonsko regulisanje položaja nacionalnih manjina u Srbiji i njihova implementacija“, Evropska agencija za rekonstrukciju: Nacionalne manjine u Srednjobanatskom okrugu i Timiškoj županiji – standardi i unapređenje praksi, Internet: http://www.susedski2007.cdcs.org.rs/index_files/Page898.htm, 29/10/2011.
- Krivokapić, Boris, „Osnovni mehanizmi zaštite prava pripadnika nacionalnih manjina“, *Strani pravni život*, 1-2/2005.
- „Libertatea proslavila 65 godina“, *Radio-televizija Pančevo*, 30. maj 2010, Internet: <http://www.rtvpancevo.rs/Vesti/Lokal/65-godina-qlibertateeq.html>, 27/10/2011.
- „Ministar Nebojša Bradić razgovarao sa bugarskim ministrom kulture Veždijem Rašidovim o Programu saradnje za period od 2010. do 2012. godine“, Ministarstvo kulture Republike Srbije, Internet: <http://www.kultura.gov.rs/?p=5110>, 30/10/2011.
- „Obrazovanje i nauka“, Pokrajinski sekretarijat za privredu, Internet: http://www.spriv.vojvodina.gov.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=55&Itemid=62&lang=yu, 27/10/2011.
- „Obrazovanje na hrvatskom jeziku“, Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, Internet: http://www.hnv.org.rs/obrazovanje_na_hrvatskom.php, 30/11/2012.
- „Obrazovanje u AP Vojvodini“, Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice, Internet: http://www.obrazovanje.vojvodina.gov.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=9%3Aobrazovanje-u-ap-vojvodini&catid=3%3Aobrazovanje&Itemid=11&lang=srl, 27/10/2011.
- „Održana osnivačka skupština Udruženja Srba u Bugarskoj“, Vlada Republike Srbije, Internet: <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=131870>, 31/10/2011.
- „Održana prva sednica Međuvladine mešovite komisije Srbije i Rumunije“, Vlada Republike Srbije, Internet: <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=121681>, 29/10/2011.
- „Organizacija: RTV, Radio Novi Sad i Televizija Novi Sad“, *Radio-televizija Vojvodine*, Internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/rtv/organizacija, 27/10/2011.
- „Radiotelevizija Caribrod“, Zvanična internet-stranica opštine Dimitrovgrad, Internet: <http://dimitrovgrad.opstinesrbije.com/index.php?menu=2&submenu=207>, 31/10/2011.
- Raduški, Nada, *Nacionalne manjine u Centralnoj Srbiji*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2007.

- „Protest Bugara u Bosilegradu“, *Radio-televizija Srbije*, 27. novembar 2010, Internet: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/802142/Protest+Bugara+u+Bosilegradu.html>, 11/11/2011.
- Pudar, Miroslava „Standardi su podignuti“, *Dnevni list Danas*, Internet: http://www.danas.rs/dodaci/vikend/plave_strane/standardi_su_podignuti.45.html?news_id=200132, 27/10/2011.
- *Regionalna saradnja i međunarodne obaveze: analize i preporuke*, Radna grupa Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 2010.
- “Resolution 1632 (2008) – Situation of national minorities in Vojvodina and of the Romanian ethnic minority in Serbia”, Council of Europe, Strasbourg, 1 October 2008, art. 19.
- „Sporazum između Srbije i Crne Gore i Republike Hrvatske o zaštiti prava srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj i hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori“, *Službeni list SCG – Međunarodni ugovori*, br. 3/2005.
- „Srbi u Rumuniji prema popisu stanovništva i stanova 2002. godine“, Savez Srba u Rumuniji, Internet: <http://savezsrba.ro/srbi-u-rumuniji/statisticki-podaci/>, 28/10/2011.
- „Srbi u Hrvatskoj 2007“, *Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba*, Zagreb, 2007.
- „Srpsko obrazovanje u Rumuniji“, Savez Srba u Rumuniji, Internet: <http://savezsrba.ro/srbi-u-rumuniji/srpske-skole-u-rumuniji/>, 28/10/2011.
- „Statut Autonomne Pokrajine Vojvodine“, *Službeni list APV*, br. 17/09, Novi Sad, 14. decembar 2009.
- „Srećković sa bugarskim ministrom o položaju Srba u Bugarskoj“, Ministarstvo vera i dijaspora Republike Srbije, 8. jun 2010, Internet: <http://www.mvd.gov.rs/cyr/News/NewsDetail.aspx?id=126&cid=1179>, 31/10/2011.
- *Ustav Republike Slovenije*, čl. 5, Internet: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=351&doid=25&showdoc=1>, 31/10/2011.
- „Ustavni Zakon o pravima nacionalnih manjina Republike Hrvatske“, čl. 5, 2002; Dostupno na: <http://balkanshumanrights.org/2010/02/15/ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina-republike-hrvatske/>, 28/10/2011.
- „Hrvatske političke stranke“, Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, Internet: http://www.hnv.org.rs/hrvatske_politicke_stranke.php, 30/11/2012.
- “2011 Population Census in the Republic of Bulgaria“, *National Statistical Institute*, Sofia.